

Urban Public Spaces, Change and Adaptation to the COVID-19 Pandemic (Case Study: City of Tehran)

Maryam Mohammadi *

Associate Professor, Urban Design
Department, Iran University of Art, Tehran,
Iran.

Introduction

Urban spaces serve as a venue for diverse opinions and social interactions, as well as a stage for the rhythm of daily life. With the outbreak of the COVID-19 pandemic and home quarantines, people's lives changed significantly, and simultaneously, urban public spaces experienced numerous transformations. As a result, these spaces often lost their intended functions, becoming empty during the quarantine or experiencing changes in their usage, presence, and overall purpose.

Literature Review

The concept of space, particularly urban space, can be understood through different lenses, such as epistemological paradigms like determinism or relativism (Madnipoor, 2000: 12) and various theoretical frameworks, including sociology, ecologism, culturalism, urban praxis, and the political economy of space (Afrogh, 2017: 120-121). Despite these varied definitions of urban spaces, Ashrafi et al. (2013: 456-457) identify several general characteristics that can be used to classify urban public spaces. Key features of urban public spaces include several approaches proposed by different theorists. For instance, Zukin (1995) and Banerjee (2001) argue that ownership is the most vital characteristic of urban public space. Another approach focuses on the physical form of the public place as a defining feature. Alternatively, some classifications emphasize vitality, which is primarily discussed in anthropology and sociology. A fourth perspective addresses freedom and control over space, while a fifth focuses on sociability. Regardless of these classifications, it

* Corresponding Author: m.mohammadi@art.ac.ir

How to Cite: Mohammadi, M. (2025). Urban Public Spaces, Change and Adaptation to the Covid-19 Pandemic, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 16(63), 263-299.

is essential to adopt a multi-dimensional understanding of space to capture its complexity.

Changes in public spaces during the COVID-19 pandemic can be analyzed through the following dualities:

- House (Private Space) vs. City (Public Space)
- Sociability and Social Inclusion vs. Sociability and Social Isolation (Xenophobia)
- Verbal and Non-Verbal Communication vs. Isolation and Strangers (Masked Users)
- Congestion or Density vs. Scattering or Loneliness
- Security and Presence vs. Insecurity and Lack of Presence

Materials and Methods

This article analyzes the impact of conceptual changes on the use and presence in urban spaces, focusing on Tehran. The research employed a questioning method and a questionnaire as tools. The target group of this research was the residents of Tehran. Due to the pandemic conditions, an online questionnaire was used. Considering that a significance level of 95% was targeted, the sample size was 181; however, 204 questionnaires were completed. To assess the reliability of the results, Cronbach's alpha coefficient was utilized, yielding a value of 0.761. This value exceeds 0.7, indicating that the questionnaire is reliable. The validity of the questionnaire was verified by consulting with three experts in the urban field, and data analysis was performed quantitatively using SPSS software.

Discussion

The reduction in the presence and use of spaces can be attributed to various factors. On one hand, there is a fear of disease, while on the other hand, a sense of responsibility, including compliance with health protocols and a desire to avoid crowds, contributes to this decline. As a result, new and different types of presence and activities have emerged. Additionally, people's preferences and their fatigue with ongoing restrictions have led to a greater tendency to seek out more suitable spaces. Many individuals now tend to utilize available streets and parks to foster social connections. Moreover, examining changes in people's feelings about these spaces reveals shifts in emotional responses, reflecting both positive and negative experiences. For instance, the most dominant positive feeling associated with spending time in urban spaces has been linked to the relief and change brought about by home quarantine, followed closely by the joy of social interaction. However, negative feelings among people are largely influenced by external conditions, such as fear of illness, non-compliance with health protocols, and the necessity of social

distancing. These factors have fostered feelings of fear and insecurity in public spaces. While the examples studied suggest that people's engagement can play a vital role in reclaiming urban and neighborhood areas, the situation in Tehran illustrates that people's activities have been very limited. Most actions have been individual and taken in accordance with health protocols, rather than collective. In terms of government response, most actions have occurred at a micro level, primarily consisting of awareness campaigns and warning announcements. At the same time, people's expectations of the government and affiliated organizations included the same measures. Only a small number of respondents have called for better design and planning of urban spaces, as well as an increase in their availability.

Conclusion

In conclusion, several general considerations should be acknowledged:

- The urban public space is an integral part of citizens' daily lives.
- There is a need to change and adapt these spaces to enhance and revitalize the city's public areas.
- The significance of both neighborhood public spaces and urban public spaces cannot be overlooked.
- The capabilities of the space and the active involvement of individuals in areas with potential are essential.
- It is important to trust and delegate responsibility to the community while assessing the level of risk involved.

Keywords: Change, Urban Public Space, Adaptation, COVID-19 Pandemic

فضاهای عمومی شهری، تغییر و انطباق در همه‌گیری کووید-۱۹ مطالعه موردی: شهر تهران

دانشیار گروه طراحی شهری، دانشگاه هنر ایران، تهران، ایران

مریم محمدی *

چکیده

فضاهای شهری به‌عنوان بستر عمل طراحان از اهمیت بسیاری برخوردار هستند. هدف این مقاله، بررسی تغییرات فضاهای و بازخوانی اقداماتی است که برای بازگرداندن مجدد فضاهای به مردم، انجام شده است. در این نوشتار تغییرات فضای شهری در ابعاد فرم (کالبد)، عملکرد (استفاده) و معنا تحت تأثیر پاندمی کووید ۱۹، بررسی شده است. روش در گام اول، تحلیلی و مبتنی بر روش اسنادی و تحلیل محتوای کیفی است. در بررسی نمونه، از روش کمی و ابزار پرسشنامه (۲۰۴ پرسشنامه) بهره برده شده و داده‌ها با ابزار اس.پی.اس.اس. تحلیل شده‌اند. نتایج گام اول نشان داد که تغییرات فضاهای عمومی شهری در قالب دوگانه‌هایی چون: فضای خصوصی/فضای عمومی؛ امنیت/عدم امنیت؛ اجتماع‌گریزی و انزوا/ اجتماع‌پذیری و ارتباط؛ دیگر هراسی/ارتباط اجتماعی و... قابل مشاهده هستند. نتایج گام دوم نشان داد که شرایط حضور و استفاده از فضای شهری در دوره کووید ۱۹ نسبت به قبل از آن تغییر داشته و به تبع آن تجربه احساسی افراد از حضور در فضا، منفی و به سمت ترس گرایش یافته است. در واقع ناامنی به شیوه متفاوتی نمود یافته است. همچنین تغییرات کالبدی در قالب اقدامات دولتی، بیشتر از نوع هشداردهنده بوده، اما تمایلات مردم مشتمل بر ارتقا دسترسی پیاده، افزایش تعداد و دسترسی به فضاهای باز و افزایش ابعاد فضاهای بوده است.

کلیدواژه‌ها: تغییر، فضای عمومی شهری، انطباق، همه‌گیری کووید-۱۹.

مقدمه

فضاهای شهری عرصه‌ای برای حضور و تراحم آرا و تعاملات اجتماعی و همچنین بستری برای ظهور جریان زندگی روزمره هستند. با بروز پاندمی کووید-۱۹ و قرنطینه‌های خانگی، جریان زندگی مردم دست‌خوش تغییر شد و در این میان فضاهای عمومی شهری نیز با تغییرات متعددی مواجه شدند. این تغییرات سبب شد تا فضاها عملکرد خود را از دست دهند و به عرصه‌هایی خالی از جمعیت در دوران قرنطینه و یا با تغییر در استفاده، حضور و عملکرد روبه‌رو شوند. از آنجا که این فضاها در مقیاس‌های مختلف شهری، به نیازهای اجتماعی و عملکردی ساکنان شهر پاسخ می‌دهند، مردم مترصد حضور و فعالیت در فضاها، در دوره پاندمی نیز بودند.

به نظر می‌رسد، به‌منظور بررسی تغییرات فضاهای شهری از حیث عملکرد و استفاده آن توسط کاربران، لازم است تا در ابتدا تغییرات مفهومی فضای شهری که تحت تأثیر بیماری بروز نموده را بررسی کرد و پس از آن بر اساس این تغییرات، تغییر در حضور پذیری، فعالیت پذیری، کالبد و تجربه‌های احساسی از فضاها را مورد ارزیابی قرار داد. با این توضیح، این نوشتار بر آن است تا این تغییرات را در قالب دوگانه‌های فضای عمومی موفق و فضای عمومی در دوره پاندمی کووید-۱۹ طرح و روند تطبیق را در ابعاد سه‌گانه فضا بررسی نماید.

بر اساس بررسی‌ها، در شرایط همه‌گیری همچنان مردم خواهان زندگی روزمره یعنی معاشرت، گفتگو و تعامل با همسایگان و سایرین هستند و بنابراین با اقداماتی خودجوش و با بهره‌گیری از روش‌های خلاقانه و استفاده از فضاهای شهری به دنبال برگشتن به زندگی عمومی هستند. با این توضیح در این نوشتار در کنار معرفی و بررسی برخی از تغییرات مفهومی که فضاهای شهری با آن مواجه بوده‌اند، اقدامات انجام شده در این ارتباط نیز در قالب تغییرات به وجود آمده در ابعاد سه‌گانه فضا ارائه شده است. به‌منظور بررسی اقدامات انجام‌شده، ضمن مطالعه فعالیت‌های دولت‌ها، دو تجربه از زندگی روزمره مردم در فضاهای شهری در امریکا و دانمارک بررسی شده است. همچنین به‌منظور بررسی این

تغییرات در ایران، شهر تهران به‌عنوان نمونه انتخاب و بر اساس تکنیک پرسش‌گری، تغییرات در لایه‌های سه‌گانه فضا تحلیل شده است.

پیشینه پژوهش و مبانی نظری

بررسی تغییرات فضای شهری در قالب دوگانه‌های مفهومی

در رابطه با مفهوم فضای عمومی شهری و ویژگی‌های مورد انتظار از آن، می‌توان به بررسی دیدگاه‌های نظریه‌پردازان مختلف پرداخت. در همین ارتباط، مفهوم فضا و فضای شهری چه در قالب پارادایم شناخت‌شناسی (مطلق‌گرا یا نسبی‌گرا) (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۱۲) و چه از حیث نظریه (جامعه‌شناسی، بوم‌گرایی، فرهنگ‌گرایی، پراکسیس شهری، اقتصاد سیاسی فضا و...) (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۲۱-۱۲۰)، می‌تواند متفاوت باشد. علی‌رغم تفاوت‌هایی که در تعریف فضاهای شهری وجود دارد، از دید اشرفی و همکاران (۱۳۹۳: ۴۵۷-۴۵۶) می‌توان بر اساس چندین ویژگی کلی فضاهای عمومی شهری را دسته‌بندی نمود. در این ارتباط چندین ویژگی کلیدی را می‌توان تشخیص داد. از دید برخی از نظریه‌پردازان، مهم‌ترین ویژگی کلیدی فضای عمومی شهری، مالکیت فضا است که در این دسته، نظریه‌پردازانی چون زو کین (۱۹۹۵)، بنرجی (۲۰۰۱) و... قرار دارند. در طبقه‌بندی دیگر مهم‌ترین ویژگی فضا، معطوف به شکل فیزیکی مکان عمومی است. در دسته‌بندی دیگر موضوع اصلی، سرزندگی است که بیشتر در رشته‌هایی چون مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی مطرح می‌شود. در دسته چهارم، موضوع کلیدی در ارتباط با آزادی و کنترل فضا است و در نهایت در دسته پنجم موضوع کلیدی، اجتماع‌پذیری است. فارغ از این دسته‌ها، می‌توان رویکردی را نام برد که مفهومی چندبعدی از فضا را مدنظر قرار می‌دهد.

خانه (فضای خصوصی) - شهر (فضای عمومی)

یکی از مهم‌ترین دوگانه‌های قابل‌بررسی در پاندمی کووید-۱۹، طرح مجدد دوگانه فضای خصوصی / فضای عمومی است که پیش‌ازاین، توسط هانا آرنه (انصاری، ۱۳۷۶:

۱۲۶) و در دیدگاه فمینیست‌ها به شهر (Franck, 2002: 347) طرح شده بود. در ابتدای شروع پاندمی و قرنطینه خانگی، بار دیگر این دو گانه به صورت مشخص بروز نمود؛ اما این بار به نفع فضای خصوصی یا خانه. در این میان برخی، با طرح موضوع فضاهای لوکس، از این حقیقت پرده برداشتند که فضای خصوصی به فضایی لوکس تبدیل شده و صرفاً در دسترس ثروتمندان است (Jasiński, 2020: 2). در واقع همه‌گیری، به میزان قابل توجهی ارزش فضای خصوصی را که هم ایمنی چشم‌گیری در مقابل بیماری فراهم می‌کند و هم آسایش ذهنی را که در هنگام قرنطینه ضروری است، افزایش داد (Gezll, 2015: 97).

اجتماع‌پذیری - اجتماع‌گریزی / اجتماع‌پذیری - انزوای اجتماعی (دیگر هراسی) یکی از ویژگی‌هایی که در ارتباط با فضاهای شهری موفق ذکر شده و در عین حال از مشخصه‌های فضاهای عمومی است، اجتماع‌پذیری است (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۲۹۲؛ PPS.org). از دید وایت، فضای عمومی با کیفیت برای تسهیل روابط و تعاملات اجتماعی و حضور مردم بسیار مهم است و از همین رو طراحان، مسئول ایجاد فضاهای کالبدی هستند که مشارکت و تعامل اجتماعی را تسهیل نماید (شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴: ۹۷). علی‌رغم جایگاه کلیدی این ویژگی در فضاهای عمومی، پاندمی کووید-۱۹، این مفهوم از فضای شهری را دگرگون نمود. فضاهای عمومی اجتماع‌پذیر به کانون‌های انتشار بیماری تبدیل و فضاها از جمعیت خالی شدند.

فارغ از این دو گانه مهم، موضوع ارتباط در مقابل انزوای اجتماعی نیز ظهور کرد. اگر در گذشته فضاهای عمومی شهری، به عنوان بستری برای تراحم و ارتباط اجتماعی در نظر گرفته می‌شدند، به دلیل همه‌گیری نوعی از دیگر هراسی و انزوای اجتماعی ظهور کرد. برخی از محققان این مفهوم را که در پی قرنطینه‌های طولانی موج اول پاندمی در برخی از کشورها در ماه مه ۲۰۲۰ نمود پیدا کرد، سندرم کابین نامیدند

(<https://sante.journaldesfemmes.fr>).

مفهوم فاصله‌گذاری اجتماعی نیز در کنار سایر عوامل بر کاهش ارتباطات و تعاملات تأثیر گذاشت. البته برخی بر این باور هستند که مفهوم فاصله فیزیکی مفهومی صحیح‌تر از فاصله اجتماعی است. زیرا واژه فاصله، به مفهوم فاصله گرفتن از چیزی یا کسی و به مفهوم دور ماندن است. از همین رو است که برخی عبارت «فاصله فیزیکی» را پیشنهاد داده‌اند (Mehta, 2020: 1). مفهوم فاصله اجتماعی که در ادبیات ادوارد تی. هال^۱ بیان شده حاکی از ابعادی است که در آن رفتار اجتماعی فعال با تماس چشمی اتفاق می‌افتد. بیش از پنجاه سال پیش، هال اصطلاح پروکسمی^۲ را ابداع و نشان داد که رابطه و فاصله بدن انسان‌ها با یکدیگر، دامنه رفتارهای اجتماعی را تعیین می‌کند. هال (۱۹۶۶) در کتاب خود -بعد پنهان- چهار سطح از فاصله را تعریف کرد: فاصله صمیمی (کمتر از ۱٫۵ فوت (۴۵ سانتی‌متر)، فاصله شخصی (۱٫۵ تا ۴ فوت (۴۵ تا ۱۲۰ سانتی‌متر) - مشترک با دوستان و خانواده)، فاصله اجتماعی (۴ تا ۱۲ فوت (۱۲۰ تا ۳۶۰ سانتی‌متر) - با آشنایان به اشتراک گذاشته شده) و فاصله عمومی (۱۲ تا ۲۵ فوت و بیشتر (فراتر از ۳۶۰ سانتی‌متر) - که با همه به اشتراک گذاشته می‌شود). ریشه فرهنگی این چهار مقیاس، با افزایش فاصله فیزیکی بین بدن تعیین می‌شود و هر فاصله، درک حسی متفاوتی را ایجاد می‌کند (هال، ۱۳۹۲: ۱۳۵). هال در اثر خود تصدیق کرد که «احساس انسان از فضا و فاصله ثابت نیست». به این معنی که درک فضا پویا و مربوط به عمل است (Mehta, 2020: 1-2). بررسی اقدامات انجام‌شده در این ارتباط نشان می‌دهد که مردم چگونه با توجه به پویایی‌های این قلمروها، نسبت به تغییر آنها در شرایط همه‌گیری پرداخته‌اند.

ارتباط کلامی و غیرکلامی - انزوا/ آشنا-غریبه (شهروند نقاب‌دار)

ارتباط افراد در فضاهای شهری، صرفاً از طریق ارتباط کلامی به وجود نمی‌آید، از دید راپوپورت^۳، ارتباط غیرکلامی یکی از انواع ارتباطات در فضاهای شهری است که

1. Edward T. Hall
2. Proxemy
3. Amos Rapaport

منجر به برقراری ارتباط افراد با یکدیگر می‌شود (راپوپورت، ۱۳۸۴: ۹۳). در این رویکرد، تمامی شیوه‌های ارتباط غیرکلامی شامل تن صدا، حالات صورت، وضعیت‌های کالبدی، حالات و روابط افراد و... به مثابه نشانه‌هایی هستند که معنای کلام را کامل و حتی از خود کلام، مهم‌تر می‌شوند، زیرا با سرعت بالاتر و بیشتر از کلام، مورد توجه مخاطبان قرار می‌گیرند. در همه‌گیری کووید-۱۹، ضمن آنکه فاصله‌گذاری اجتماعی بر کاهش تعاملات تأثیر گذاشت، استفاده از ماسک و محافظ صورت در کاهش انواع ارتباط غیرکلامی مؤثر بود.

در اهمیت وجود ارتباط غیرکلامی دیداری، می‌توان بیان کرد که نیاز به حفظ تماس چشمی کامل و ادراک سیگنال‌های منتقل شده از طریق بیان، یکی از اصول اساسی در تضمین راحتی و ایمنی غریبه‌ها در فضای مشترک است، که به دلیل پاندمی تحت تأثیر قرار گرفت. در همین ارتباط، اروینگ گافمن^۱ (۲۰۰۸) در تحلیل رفتار انسان در فضای عمومی، مجموعه‌ای خاص از قواعد، قراردادهای و هنجارها را ذکر می‌کند که آنها را «کنوانسیون رفتار در شرایط» می‌نامد؛ حرکات صورت که غریبه‌ها برای برقراری ارتباط در فضای مشترک استفاده می‌کنند. چهره، زبان بدن و لحن صدای افراد، کدگذاری شده و دارای معانی اجتماعی خاصی هستند، یا ممکن است به شروع مکالمه و تعامل بین فردی دوستانه کمک کنند یا در مقابل، ترس یا پرخاشگری را منتقل نمایند. با این توضیح، رعایت پروتکل‌های بهداشتی و استفاده از ماسک و محافظ صورت، فرد را در شرایط عدم بازخوانی و کدگذاری قرار داده و ارتباط فرد با دیگران را مختل و بسیار کم می‌کند. در روند این تغییر، نمی‌توان تمایزی بین افراد آشنا و غریبه‌ها ایجاد کرد و فرد تصور می‌کند در بین غریبه‌هایی قرار گرفته که امکان قرائت صحیح سیگنال‌های بین فردی بین آنها وجود نداشته و نمی‌تواند پاسخ‌ها و احساسات مختلفی را در دیگران برانگیزاند (Wysocki, 2020: 18 adpoted by Jasiński, 2020: 5).

1. Erving Goffman

تراکم / ازدحام-پراکندگی / خلوت

از دوگانه‌های دیگر قابل طرح در رابطه با فضاهای شهری، تراکم در برابر پراکندگی است. فضاهای شهری مملو از جمعیت، نشان‌دهنده میزان موفقیت فضا است. در دوره مدرن و تحت تأثیر الگوی شهرسازی که مدرنیست‌ها مدنظر قرار دادند، مفهوم خیابان از یک فضای اجتماعی تبدیل به فضایی برای تردد اتومبیل‌ها شد، در همین ارتباط نقدهایی از سوی نظریه‌پردازان سنت اجتماعی در رابطه با این نوع از شهرسازی طرح شد. برای نمونه جین جیکوبز^۱ (۱۹۹۳)، از افزایش تراکم ساختمان و بازگرداندن مردم به خیابان‌های مراکز شهری حمایت کرد. او همچنین به پارک‌های خالی شهر نقد نمود (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۳۶۹). وی، فواید زندگی در خیابان‌های شلوغ با تنوع جمعیتی و وجود تراکم ساختمان‌ها را ستود و تراکم جمعیتی را شرط لازم برای شکوفایی شهر بیان کرد.

درحالی که تا قبل از همه‌گیری، فضاهای شهری، پذیرای جمعیت زیاد بودند و عواملی چون تراکم بالا در ایجاد سرزندگی و پویایی شهرها تأثیر داشتند، با ظهور همه‌گیری، این معیارها، به عواملی با تأثیر زیاد در شیوع و انتشار بیماری قلمداد شدند. همچنین مقوله توسعه فشرده نیز از دید برخی از نظریه‌پردازان موردنقد جدی قرار گرفت. در این میان فضاهای باز و کم تراکم به محملی مناسب برای حضور افراد تبدیل شدند؛ محدوده‌هایی که پیش‌ازین، از دید برخی از نظریه‌پردازان نقد شده بودند. برای مثال مناطق سبز شهر چون پارک‌ها، لبه آب، بلوارها و فضاهای سبز اشتراکی، منابع بسیار ارزشمندی از فضای باز هستند که مردم می‌توانند به دلیل تراکم کم جمعیت در آنها، به‌عنوان پناهگاهی نسبتاً امن استفاده نمایند. البته این واقعیت که چقدر تراکم جمعیتی بر شیوع کووید-۱۹ تأثیر دارد، پرسشی است که پاسخ‌های دوگانه به آن داده شده است. بر اساس برخی از بررسی‌ها، نرخ ابتلا بر شیوع بیماری در برخی از شهرهای پرتراکم چون ووهان^۲، نیویورک و میلان مؤثر اعلام شده است. با این وجود در فرم‌های مشابه شهری در سنگاپور، توکیو، هنگ کنگ و سئول، در موج اول شیوع کووید-۱۹، نتیجه متفاوتی به‌دست آمده است (Bassett, ۲۰۲۰).

1. Jane Jacobs
2. Wuhan

(2020). در دسته از مطالعات نیز رابطه مثبتی میان تراکم و ابتلا به کووید-۱۹ مشاهده شده است. در این دسته از پژوهش‌ها، سایر عوامل در تجزیه و تحلیل‌های آماری لحاظ شدند. اما از آنجاکه در این مطالعات، تراکم در مقیاس شهرهای مختلف در نظر گرفته شده، بنابراین این نتیجه در ارتباط با تراکم مقیاس محلی، کاربرد ندارد (Moos et al., 2020). در مقابل در پژوهش‌های اخیر که بانک جهانی انجام داده، مشخص شد که ارتباط معناداری بین این دو مقوله وجود ندارد. بلکه تراکم صرفاً یکی از معیارهای مؤثر بر آسیب‌پذیری در برابر ویروس کووید-۱۹ است (Zhong & Teirlinck, 2020). دسته دیگری از پژوهش‌ها میان دو مفهوم تراکم و ازدحام تفاوت قائل شده‌اند و بر این باور هستند که ازدحام^۱ و نه تراکم^۲ بر شیوع کووید-۱۹ تأثیر داشته است (Pafka, 2020; Pitter, 2020).

امنیت و حضور- ناامنی و عدم حضور

یکی از معیارهای مؤثر بر امنیت فضاهای اجتماعی، حضور دیگران و نظارت اجتماعی است. این معیار نیز در روند همه‌گیری کووید-۱۹، دست‌خوش تغییر شد و دوگانه دیگری ظهور یافت. برای مثال از دید جیکوبز، خیابان خوب شهری که مورد استفاده همگان قرار می‌گیرد، یک خیابان امن است و خیابان‌های خالی از جمعیت، ناامن هستند (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۳۰). خیابان‌ها و فضاهای خالی از حضور مردم به دلیل آنکه در برابر انتشار بیماری بهتر عمل می‌نمودند، به فضاهای امن‌تری به لحاظ عینی و ذهنی تبدیل شدند. البته این موضوع را باید مدنظر قرار داد که این امر صرفاً نمی‌تواند بر حضور یا عدم حضور تأثیر داشته باشد و عوامل متعددی بر امنیت تأثیر دارند.

انطباق- بازپس‌گیری فضاهای عمومی شهری

در ادامه در این بخش، اقداماتی که توسط کنشگران مختلف با هدف بازپس‌گیری شهر و فضای شهری انجام شده، ارائه می‌شود. این اقدامات را می‌توان در قالب

1. Crowding
2. Density

دسته‌بندی‌های مختلف بررسی نمود: نوع اقدام از حیث زمان، از حیث اقدام توسط گروه‌های مختلف و یا نوع اقدام از حیث برنامه‌ریزی شده یا خودجوش.

اقدامات دولتها

این اقدامات، توسط مجریان شهری و حکومت‌های محلی انجام شده است. در این میان، اقدام‌ها در طیفی از اقدامات کوتاه‌مدت تا بلندمدت بوده و در قالب نوعی از برنامه‌ریزی شهری و به‌صورت آگاهانه در نظر گرفته شده است. در ادامه برخی از اقدامات کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- یکی از متداول‌ترین اقدامات کوتاه‌مدت، تغییر فضاهای عمومی در شهرها برای اطمینان از رعایت پروتکل‌های بهداشتی است. اقداماتی مانند تعریض پیاده‌روها و تراس‌های رستوران، تبدیل خطوط ترافیکی به مسیرهای دوچرخه‌سواری و... این تغییر در قالب رویکرد شهرسازی کوچک‌مقیاس (یا تاکتیکی)^۱ در جریان خروج از قرنطینه اجباری در بسیاری از شهرهای آمریکایی و اروپایی طرح و انجام شد. این نوع از شهرسازی، در برخی از کشورها چون فرانسه مقبول و متداول نیست، اما از ارزش قابل توجهی در بسیاری از کلان‌شهرها برخوردار است.

در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹ در بوگوتا^۲، پایتخت کلمبیا این گونه از برنامه‌ریزی به کار گرفته شد و به‌عنوان نمونه‌ای بین‌المللی که در شرایط همه‌گیری موفق عمل نمود، معرفی شد. در این نمونه، از ۲۳ مارس سال ۲۰۲۰، ۲۲ کیلومتر مسیرهای دوچرخه‌سواری به ۵۴۵ کیلومتر توسعه داده شد تا دسترسی راحت‌تری به ساکنان برای جابه‌جایی ایمن و

۱- شهرسازی تاکتیکی توسط مایک لیدون (۲۰۱۲) به مفهوم انطباق فضاها با توجه به نیازهای فوری طرح شد. در سال‌های اخیر، بسیاری از کنشگران در شهرها بر ظرفیت‌های تاب‌آوری تأکید کرده‌اند. این ایده، راه‌حلی ایده‌آل برای اصلاح سریع و کم‌هزینه در فضاهای شهری است (Lydon & Garcia, 2012: 25-26). در واقع در قالب این رویکرد، به‌منظور تداوم پویایی در فضاهای شهری و حصول اطمینان از فاصله اجتماعی بین عابران، برخی از شهرها با کاهش مکان اتومبیل، فضاهای عمومی جدیدی را ایجاد کرده‌اند (<https://www.metropolis.org>).

2. Bogota

پاسخ‌گو به استانداردهای بهداشتی ارائه شود. نیویورک، برلین و حتی پاریس نیز از شیوه شهرسازی کوچک‌مقیاس، برای تغییر شکل خیابان‌های خود بهره برده‌اند. در پاریس، خیابان دِ ریوولی^۱ به دنبال اعلام طرح خروج از قرنطینه، بر روی اتومبیل‌ها بسته شد. رستوران‌ها نیز با افزایش فضاهای تراس و فضاهای باز مکمل توانستند در فضای بیرونی و نه فضاهای داخلی که کمتر از نظر بهداشتی و کنترل شیوع بیماری مناسب است، به فعالیت بپردازند. پیاده‌روها برای جلوگیری از ازدحام و تراکم عابرین تعریض شدند و برخی خیابان‌ها به مسیرهای دوچرخه تبدیل شدند. پیامد این نوع از برنامه‌ریزی در پاریس، تأکید بر تحقق رویکرد شهر بدون خودرو بود. در همین راستا در پاریس، در تابستان ۲۰۲۰، ۷۰ پیشنهاد برای پیاده رھوار سازی خیابان‌ها به شورای شهر پاریس ارائه شد (<https://lumièresdelaville.net>).

- ارائه راهنماهای مناسب‌سازی فضاهای پرتراکم در شهرها و تأمین فاصله‌گذاری اجتماعی. شورای شهر منچستر^۲ در انگلستان در راستای تحقق فاصله فیزیکی، و با شناسایی فضاهای شهری پرتراکم شامل خیابان‌های شلوغ و مراکز شهرها، فضاهای تجاری، پارک‌ها، پایانه‌ها و مراکز خرید محصور و نیمه محصور، راهنمای مناسب‌سازی این فضاها را تدوین و اجرایی نمود (HM Government, 2020).

- از دیگر اقداماتی که در طیف اقدامات کوتاه تا میان‌مدت موردتوجه قرار گرفت، توسعه و تمرکز بر حمایت از استارت‌آپ‌های کمک‌دهنده به بهبود شرایط و تبدیل آنها به کسب‌وکارها بود. در این ارتباط در برخی از کشورها چون لوکزامبورگ^۳ در حوزه‌های متعددی ایده‌های کسب‌وکارهایی که شرایط را به نفع مردم و شهر تغییر می‌دهند، طرح و حمایت شدند. برای مثال در رابطه با حوزه‌های فعالیت خرده‌فروشی‌ها و رستوران‌ها و کافه‌ها، کسب‌وکارهایی توسعه یافت که ضمن رعایت فاصله اجتماعی، امکان رزرو فضا و اطلاع از مدت‌زمان انتظار را فراهم آورد. در همین ارتباط در بسیاری از شهرها، با توجه به

1. De Rivoli
2. Manchester
3. Lëtzebuerg

نرخ ابتلا به کووید-۱۹، توسط دسترسی به اپلیکیشن، محدوده‌های پرخطر و کم‌خطر اطلاع‌رسانی شد (Wuthrich, 2020). همچنین در نمونه اپلیکیشنی که در سوئیس طراحی و مورد استفاده قرار گرفت، با احترام به حفاظت و عدم دسترسی به اطلاعات خصوصی که با بهره‌گیری از سیستم جی.پی.اس. ممکن است و استفاده از بلوتوث به جای آن، احتمال در معرض بیماری قرار داشتن فرد، در صورت نزدیکی به فرد مبتلا به کووید-۱۹، هموار شد. در نمونه‌های دیگری از ایده‌ها، میزان آلودگی هوا ناشی از وجود آلودگی به بیماری مدنظر قرار گرفت (<https://www.tradeandinvest.lu/fr>).

- از اقدامات میان‌مدت و بلندمدت برنامه‌ریزی و طراحی شهری که توسط بسیاری از برنامه‌ریزان و سازمان اسکان بشر طرح شد، می‌توان به توزیع فضاهای عمومی به صورت عادلانه، استفاده از مصالحی که قابلیت ضدعفونی کردن دارند، مدیریت و نگهداری فضای عمومی، ارتقاء تاب‌آوری اجتماعی و طراحی فضاهای محله‌ای خودکفا اشاره نمود (UN-Habitat, 2020: 3-4). بیماری همه‌گیر و محدودیت‌های رفت‌وآمد، مدل شهر کوچک خودکفا و ۱۵ دقیقه‌ای را به عنوان مدلی مقبول که می‌تواند مانع شیوع ویروس شود، بیان نمود. در این مدل، همه ساکنان می‌توانند تمام نیازهای خود را برآورده کنند و محل کار، مدرسه و خدمات خرید، بهداشت و اوقات فراغت در فاصله ۱۵ دقیقه‌ای از محل سکونت با پیاده، دوچرخه و یا حمل‌ونقل عمومی قرار دارد (Copps, 2020).

اقدامات مردم

در مقابل اقداماتی که توسط دولت‌ها انجام شد، مردم نیز به عنوان صاحبان و بهره‌برداران اصلی فضا، در قالب فعالیتی خودجوش دست به تغییر فضاهای شهری به منظور استفاده از آن زدند. به عبارتی تغییر زندگی روزمره به مثابه تاکتیک‌هایی است که شهروندان و ساکنان محلات به منظور پیکار (به نقل از دوسرتو)^۱ برای بازپس‌گیری فضا از آن بهره

می‌گیرند (دوسرتو، ۱۳۹۲: ۱۲۸). نمونه پژوهشی که در برخی از محلات آمریکایی انجام شد، نشان داد که مردم چگونه با تغییر پروکسمی‌ها (قلمروها) و رفتارها، ضمن رعایت پروتکل‌های بهداشتی و رعایت فاصله فیزیکی، فضاهای محلی را از آن خود کرده‌اند.

الف) مطالعه زندگی روزمره در محلات (نمونه آمریکا) - تغییر قلمروها و

رفتارها و خلق فضاهای جدید: مطالعه رفتار و تجربه زندگی روزمره ساکنان در مکان‌های با تراکم متوسط و کم نشان می‌دهد، که ساکنان در همه‌گیری کووید-۱۹، تجربه متفاوتی از محلات خود داشته‌اند. در بسیاری از محله‌ها، فاصله اجتماعی باعث شکل‌گیری فضای اجتماعی جدید شد و گونه‌های نوین از فضاهای اجتماعی شکل گرفت. همان‌گونه که در بخش دوگانه‌های فضای شهری در رابطه با پویایی پروکسمی‌ها و تأثیرپذیری آنها از شرایط فرهنگی و اجتماعی بحث شد، در این بررسی مشاهده شد که چگونه با حفظ فاصله‌گذاری‌ها، فضای محله‌ای بازپس‌گیری شده است. مطالعات انجام‌شده در این ارتباط نشان داد که دو اتفاق کلی در رابطه با قلمروها یا پروکسمی‌ها اتفاق افتاده: پروکسمی‌ها افزایش و یا کاهش داشته است (Mehta, 2020: 5-6).

در رابطه با کاهش پروکسمی‌ها می‌توان، به نمونه‌هایی اشاره کرد که افراد در فضای عمومی با یکدیگر قدم می‌زنند و تعمداً این ارتباط به یک فاصله اجتماعی بسیار دوستانه‌تر تبدیل شده تا به یکدیگر نزدیک شوند. در این ارتباط پروکسمی بین پنج تا هشت فوت کاهش‌یافته تا امکان معاشرت فراهم شود. در رابطه با افزایش پروکسمی‌ها، می‌توان به افزایش فاصله اجتماعی هال -قلمرو فضای اجتماعی- اشاره نمود که در برخی از نمونه‌ها از ۱۲ فوت افزایش پیدا کرده و به ۲۰-۲۵ فوت رسیده است. نمونه تعاملات اجتماعی راحت و طولانی‌مدت با آشنایان و همسایگان معمولاً از مسافت بیش از ۱۲ فوت در محلات آمریکایی مشاهده شد: برای مثال از ورودی به پیاده‌رو، تراس به پیاده‌رو، حیاط مقابل به خیابان، پیاده‌رو به خیابان، پیاده‌رو به پیاده‌روی آن‌طرف خیابان و... .

ثبت فعالیت‌های جدید در محلات و بروز مفهوم جدید از محلات در روند همه‌گیری و در دوران قرنطینه خانگی، از تغییراتی است که محلات به خود دیده‌اند. برای نمونه در محلات، افزایش فعالیت‌های جسمانی (ورزش) و اجتماعی گزارش شده است. نمونه دگرگونی محله برنال هایتس^۱ در سانفرانسیسکو، نشان داد که ساکنان در زمان قرنطینه با راه‌اندازی روزنامه محلی، تهیه غذا و تأمین بانک ذخیره غذا و نانوائی‌های پاپ‌آپ، وقت گذاشتن برای ساخت وسایل هنری و برپایی نمایش‌های هنری، آواز خواندن، اجرای اپرا و موسیقی، شعرخوانی و... مفهوم محله را تغییر داده‌اند (Cappelen et al., 2020). البته باید به این نکته توجه داشت که همه محلات نتوانسته‌اند از تجربه مثبت بازپس‌گیری فضاها به نفع خود بهره‌گیرند. برای مثال در محلات فقیر در زمان قرنطینه خانگی، شرایط غیرقابل‌تحملی به ساکنان تحمیل شد. کمبود فضای باز خصوصی؛ کوچکی واحدهای مسکونی و تراکم زیاد افراد در فضای مسکونی؛ دسترسی محدود به فضای باز؛ ناکافی بودن فضای عمومی و دسترسی نامناسب به آنها به دلیل فشردگی محلات و یا فرسودگی آنها؛ وجود ناامنی، وقوع جرم و... برخی از این مشکلات هستند.

ب) مطالعه زندگی روزمره در فضاهای شهری در دانمارک: در این نمونه، مطالعه‌ای که توسط آزمایشگاه مطالعه مردم که توسطیان گهل^۲ اداره می‌شود، ارائه می‌گردد. در دوره پاندمی، از همکاری بیش از ۸۰ نقشه‌بردار در چهار شهر دانمارک بهره‌برده شد. یان گهل اعتقاد داشت که باید در پروژه‌های دوران پاندمی (بازگرداندن فضاهای عمومی به مردم)، نظر مردم را لحاظ و آنها را درگیر کرد

(<https://covid19.gehlpeople.com>).

رویکرد دانمارکی‌ها در مواجهه با پاندمی و پروژه بازگرداندن فضاهای عمومی به مردم، بیشتر مبتنی بر اعتماد و مسئولیت مدنی است. در مقایسه با بسیاری از کشورها که فضاهای شهری را تعطیل و یا فعالیت‌های محدود را در فضای باز توصیه کرده‌اند، فضاهای

1. Bernal Heights

2. Jan Gehl

عمومی و زندگی عمومی بخشی اساسی از استراتژی دانمارکی‌ها برای مراقبت جمعی از یکدیگر است، که امکان فعالیت بدنی، بهره‌مندی از هوای تازه و معاشرت و تعامل و ارتباط را با رعایت فاصله اجتماعی ممکن می‌کند. در همین راستا، تعداد افرادی که در «قرنطینه» مارس و آوریل سال ۲۰۲۰ در فضاهای عمومی در کپنهاگ^۱ مشاهده شدند، بیش از پاییز سال ۲۰۱۹ یعنی قبل از همه‌گیری کووید-۱۹ بوده است. نحوه برداشت زندگی روزمره، تهیه عکس‌های فوری^۲ بوده؛ این نوع از برداشت، نشانگر نحوه استفاده مردم از فضای عمومی در مکان‌های منتخب در چهار شهر هورنس، هلسینگور، سیوندبورگ^۳، کپنهاگ که در ۳ و ۴ آوریل ۲۰۲۰ انجام شده است. این نوع از عکس‌برداری از این جهت عکس فوری نامیده می‌شود که اساساً «اولین برداشت» را که می‌توانند نشان‌دهنده زندگی روزمره باشند، نشان می‌دهد. عکس‌های فوری بدون اطلاعات بیشتر در مورد زمینه تهیه می‌شوند. در اینجا برخی از نکات مهم و یافته‌ها که از مقایسه داده‌های زندگی عمومی که در قبل و در دوران پاندمی جمع‌آوری شده، ارائه می‌شود.

- جنسیت: توزیع مجدد جنسیتی بین افرادی که وقت خود را در فضای عمومی می‌گذرانند، مشاهده شده است؛

- ورزش و بازی: ورزش و بازی در فضای عمومی به‌طور چشم‌گیری تغییر و افزایش یافته است؛

- فعالیت اصلی: فعالیت غالب مشاهده‌شده در فضای عمومی تغییر کرده، پیاده‌روی کاهش و فعالیت فیزیکی در فضا افزایش یافته است؛

- گروه سنی: تعداد کودکان و سالمندان در فضای عمومی، افزایش یافته است.

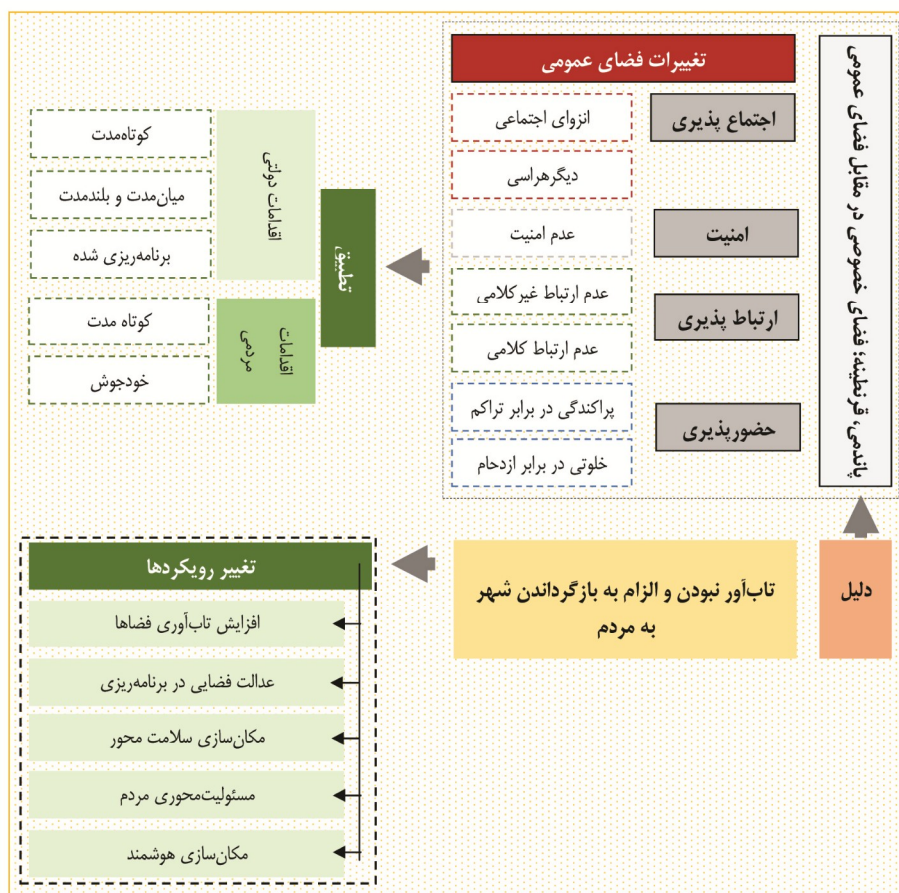
1. Copenhagen

2. Snap shot

3. Horsens, Helsingør, Svendborg

تدوین چارچوب مفهومی پژوهش

با توجه به مباحث طرح‌شده در رابطه با تغییراتی که فضاهای شهری در روند همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ داشته‌اند، مشخص شد این فضاها چه از حیث مفهومی و چه در عمل دست‌خوش تغییراتی شدند. بدین ترتیب به دلیل محدودیت حضور و لزوم رعایت قلمرو و پروکسمی‌ها به‌منظور کاهش روند ابتلا به بیماری، اجتماع گریزی، کاهش ارتباط‌پذیری و کاهش حضور پذیری در فضا به وجود آمد و تجربه احساسی کاربران در فضاهای شهری دست‌خوش تغییر شد (شکل ۱).

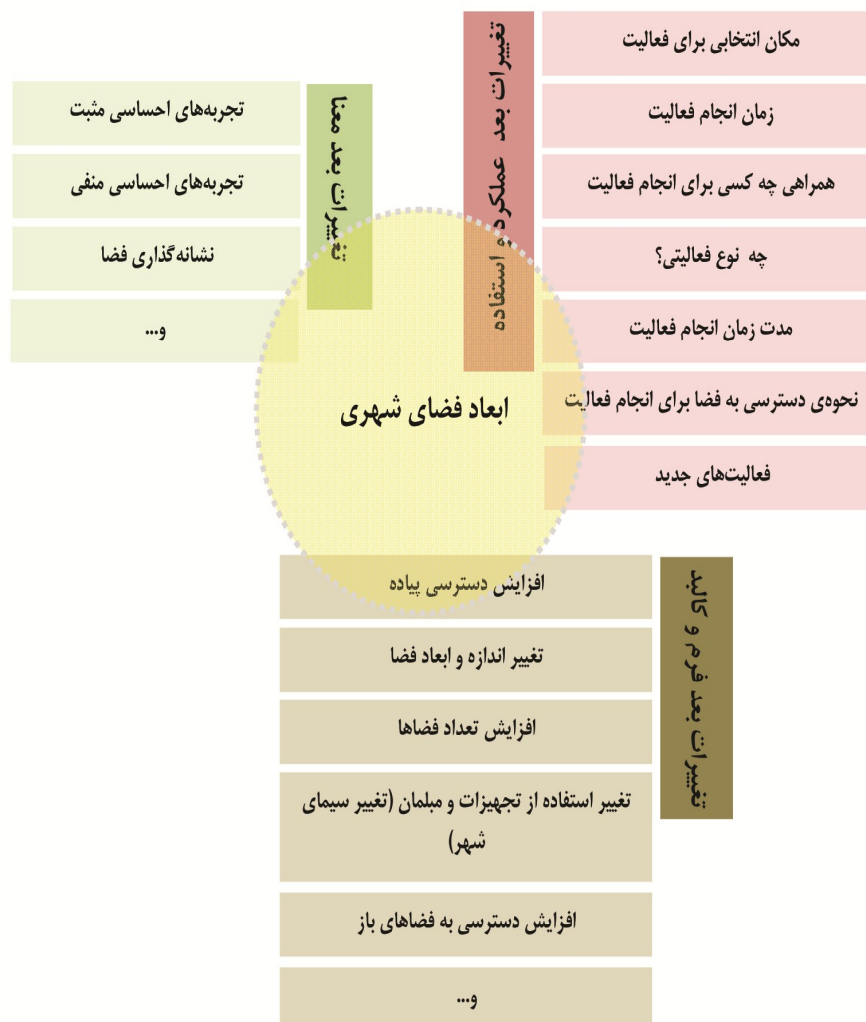
شکل ۱- تغییرات فضاهای شهری و رویکردهای مطرح‌شده به‌منظور تطبیق

به همین دلیل برای بازگرداندن مردم به فضاهای شهری، تغییراتی در ابعاد سه‌گانه فضا شامل بعد فعالیت و عملکرد، فرم و معنا (Canter, 1977: 158; Punter, 1991: 25; Montgomery, 1998: 98) به شرح زیر انجام شد.

— بعد فعالیت (تغییر الگوهای رفتاری (شامل نوع، زمان و...) و تغییر نوع فعالیت‌ها): همان‌گونه که در بررسی منابع مشخص شد، تغییراتی در الگوهای رفتاری کاربران به وجود آمد که مشتمل بر تغییر در نوع فعالیت (برای نمونه ورزش به جای پیاده‌روی/ فردی به جای گروهی و...)، تغییر در زمان انجام فعالیت، نحوه همراهی برای انجام فعالیت و... است. همچنین نمونه‌هایی از فعالیت‌های نوآورانه در مقیاس فضاهای محلی مشاهده شد.

— بعد فرم و کالبد (تغییر الگوی دسترسی، تغییر چیدمان مبلمان، نسبت فضای باز به بسته، ابعاد فضا، فشردگی فضا و...): از آنجاکه فعالیت و فرم بر هم مؤثر هستند، تغییراتی در فضاها از حیث کالبدی در قالب اقدامات کوتاه‌مدت مشاهده شده است: برای نمونه تغییر الگوهای دسترسی و افزایش فضاهای پیاده‌روی، تعریض و افزایش ابعاد فضاهای عمومی از طریق اختصاص دادن فضاهای سواره به پیاده و... در عین حال استفاده از گونه‌های جدیدی از مبلمان و تجهیزات فضا و یا تغییر چیدمان آنها، در منظر فضاهای شهری تغییراتی را ایجاد نموده است. در عین حال در راستای اقدامات بلندمدت، ضرورت عدم فشردگی بافت و نیاز به فضاهای عمومی باز محلی و همچنین نیاز به فضاها با ابعاد مناسب برای افزایش فاصله اجتماعی مدنظر قرار گرفت.

— بعد معنا (تغییر تجارب احساسی، ترس، نشانه‌گذاری): در این بعد می‌توان به مواردی چون تغییر تجربه‌های احساسی کاربران چه مثبت و منفی (احساس ترس، احساس انزوا) در فضا اشاره نمود. همچنین در قالب اقدامات کوتاه‌مدت و استفاده از علائم و تابلوها، ادراک و تجربه ادراکی کاربران دست‌خوش تغییر شده است.

شکل ۲- چارچوب مفهومی پژوهش -تغییر ابعاد فضاهای شهری در پاندمی کووید-۱۹

روش

این نوشتار، پژوهشی تحلیلی است و به‌منظور بررسی هدف پژوهش در گام اول، از روش اسنادی استفاده شد. بنابراین با مرور منابع دست‌اول داخلی و خارجی و بررسی محتوای

متون و تحلیل کیفی آنها، تغییرات مفهومی و مصداقی فضاهای شهری در دوران همه گیری تدوین شده که با این توضیح، استراتژی پژوهش، استنتاجی بوده است. اسناد مورد استفاده در این ارتباط، مقالات منتشر شده در نشریات معتبر و همچنین مقالات انتشار یافته در سایت های رسمی برخی از سازمان ها چون اسکان بشر و نهادهای اجرایی چون شوراهای شهر و همچنین مقالات منتشر شده در دیگر وبسایت ها بوده اند که به زبان انگلیسی و فرانسه نشر یافته اند. در گام دوم، به منظور بررسی تأثیر تغییرات مفهومی بر نوع استفاده و حضور در فضاهای شهری، در نمونه مطالعاتی تهران، از روش پرسش گری و ابزار پرسش نامه استفاده شده است.

گروه هدف این پژوهش ساکنان شهر تهران بوده اند. به دلیل شرایط پاندمی از پرسش نامه آنلاین بهره برده شده است. حجم نمونه با توجه به آنکه ضریب اطمینان ۹۵ درصدی مورد توجه بوده، ۱۸۱ پرسش نامه است که در این پژوهش ۲۰۴ فرم تکمیل شد. به منظور بررسی پایایی نتایج از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که مقدار آن برابر با ۰,۷۶۱ بوده که از عدد ۰,۷ که نشان دهنده پایایی است، بیشتر است. روایی پرسش نامه نیز از طریق بررسی آن با ۳ متخصص حوزه شهری تأیید و تحلیل داده ها به شیوه کمی و مبتنی بر نرم افزار اس.پی.اس.اس. انجام شد. ساختار پرسش نامه به منظور بررسی هدف پژوهش در نمونه مطالعاتی و چارچوب مفهومی تدوین شده، به این شرح است.

- در رابطه با بعد فعالیت و تغییرات آن، معیارهایی چون نحوه استفاده و فعالیت در فضا شامل انتخاب فضا، زمان استفاده، نحوه همراهی، نوع فعالیت، مدت حضور و... به صورت مقایسه ای قبل و بعد از کووید-۱۹ مورد پرسش قرار گرفته اند.

- در بعد فرم و کالبد، تغییرات در فضا مشتمل بر معیارهایی چون تغییر در دسترسی، تغییر در مبلمان و تجهیزات فضا، تغییر در سیمای شهر، تغییر در ابعاد و تعداد فضاهای باز پس از کووید-۱۹ بررسی شده است.

- و همچنین در بعد معنا، معیارهایی چون تفاوت در تجربه های احساسی و ادراکی و نشانه گذاری مورد پرسش قرار گرفته است.

یافته‌ها

در رابطه با ویژگی مشارکت‌کنندگان باید گفت که تعادل نسبی بین زنان و مردان شرکت‌کننده وجود داشته، اما بیشتر مشارکت‌کنندگان مجرد بوده‌اند. طیف سنی پاسخ‌دهندگان بیشتر در رده سنی ۲۰-۴۰ سال بوده و حدود نیمی از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک فوق‌لیسانس بوده‌اند.

جدول ۱- ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان (به درصد)

وضعیت تأهل				جنسیت			
۳۶	متاهل	۶۴	مجرد	۴۹	مرد	۶۱	زن
سن							
-	۶۵-۵۱ سال	۸,۹	۵۰-۴۱ سال	۳۷,۵	۴۰-۳۱ سال	۵۵,۴	۳۰-۲۰ سال
تحصیلات							
۵,۹	دکتر	۴۹	فوق‌لیسانس	۳۳,۳	لیسانس	۱۱,۸	زیر لیسانس
شغل							
۲۸,۶	کارمند	۲۴,۸	آزاد	۳۶,۹	دانشجو	۳,۹	خانه‌دار
۵,۹							بیکار

تغییرات مفهومی فضای شهری در نمونه مطالعاتی: همان‌گونه که در چارچوب مفهومی بیان شد، تغییرات مفهومی در رابطه با فضای شهری در روند پاندمی کووید-۱۹ به وجود آمده و علی‌رغم آنکه انتظار می‌رود فضای شهری امن، بستر برقرار ارتباط اجتماعی و حضور پذیر باشد، این مفاهیم به‌صورت متضاد بروز و نمود یافته‌اند. برای مثال، با توجه به دوگانه طرح شده امنیت/ ترس یا فضای خصوصی (خانه)/ شهر، عموم پاسخ‌دهندگان (۶۴ درصد) اظهار داشته‌اند که احساس ناامنی از حضور در فضای عمومی دارند.

در رابطه با دوگانه انزوا/تعامل اجتماعی، نتایج دو پرسش طرح‌شده نشان داد، تمایل به برقراری ارتباط به‌صورت زیاد همچنان (به دلیل قرنطینه‌های خانگی و دیگر تمهیدات محدودکننده) وجود دارد، و بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان از برقراری ارتباط در فضا

احساس واهمه و ترس ندارند. اما فضای منتخب آنها برای حضور و برقراری ارتباط، فضاهای خلوت است. به صورتی که برای حدود ۸۸ درصد پاسخ دهندگان شاخص شلوغی، عاملی محدود کننده بوده، بنابراین دو گانه تجمع/خلوت در قالب تغییرات مفهومی فضاهای شهری در نمونه تهران نیز قابل قبول بوده است. موضوع دیگر تأثیر کاهش ارتباطات غیرکلامی، به دلیل ماسک زدن در فضا بوده که بر اساس پاسخ های مشارکت کنندگان، برای نیمی از آنها ماسک در انتقال احساس ترس بر فضا تأثیر زیاد داشته، اما در رابطه با تأثیر آن بر کاهش ارتباط از آنجا که جمع پاسخ های طیف زیاد و کم حدوداً ۳۸ درصد بوده است، نمی توان اظهار نظر قطعی نمود.

جدول ۲- تغییرات مفهومی فضای شهری (به درصد)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
تأثیر کووید-۱۹ بر احساس امنیت حضور	۶	۱۲	۲۰	۳۴	۲۸
تأثیر کووید-۱۹ بر تمایل به برقراری ارتباط	۲۴	۳۴	۱۰	۱۰	۲
تأثیر کووید-۱۹ بر ترس برقراری ارتباط با دیگران	۹,۸	۱۳,۷	۲۳,۵	۲۷,۵	۲۵,۵
تأثیر شلوغی بر کاهش حضور	۳,۹	۰	۷,۸	۱۷,۶	۷۰,۶
تأثیر ماسک زدن بر کاهش برقراری ارتباط	۲۱,۶	۱۵,۷	۲۳,۵	۱۹,۶	۱۹,۶
تأثیر ماسک زدن بر احساس ترس	۲۸	۲۲	۲۰	۲۲	۸

تغییرات بعد عملکرد و فعالیت در فضا قبل و بعد از کووید-۱۹: به منظور بررسی تغییرات این بعد، به صورت مقایسه ای تغییرات قبل و پس از کووید-۱۹ مورد بررسی قرار گرفت.

- نوع فضای منتخب: بر اساس نتایج به دست آمده دو اولویت اول در انتخاب فضای شهری در دوره کووید-۱۹ برای حضور و استفاده خیابان و پیاده راه، پارک محلی و پارک شهری بوده اند. حال آنکه قبل از کووید-۱۹ سه اولویت اول، خیابان شهری، پارک

شهری و پارک محلی بوده‌اند. بررسی مقایسه‌ای نوع فضای انتخابی نشان داد که استفاده از برخی از فضاها چون پارک شهری به دلیل بعد مسافت یا میدان شهری به دلیل تجمع و سکون، در دوره کووید-۱۹ کمتر بوده است. بررسی دلایل طرح‌شده توسط مشارکت‌کنندگان نشان داد که دلیل انتخاب این فضاها در دوره کووید-۱۹ بیشتر به دلیل باز بودن، انجام امور ضروری و خلوتی آنها بوده است.

- نوع فعالیت از جنبه‌های گوناگون: با توجه به کدگذاری پاسخ‌ها و دلایل حضور با توجه به نوع فعالیت، مشاهده شد که حضور برای فعالیت اجباری بیش از فعالیت اختیاری (یعنی پیاده‌روی) و اجتماعی (تفریح) بوده است. در عین حال بیش از ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان، بیان داشته‌اند که حضور آنها در فضا کمتر شده و صرفاً حدود ۸ درصد اظهار داشته‌اند که تغییری نکرده است. مهم‌ترین عاملی که بر این کاهش حضور تأثیر داشته، ترسی از درگیری با بیماری و پس‌از آن دوری از تجمعات بوده است. در رابطه با نوع فعالیت انتخابی در فضا نیز، اولویت‌ها بدون تغییر بوده، اما درصد اختصاص‌یافته به هر فعالیت شامل دیدن دوستان بیش از همه تغییر داشته و پس‌از آن هواخوری، تغییر داشته است.

- زمان و مدت انجام فعالیت: در رابطه با زمان حضور در فضا نیز بررسی مقایسه‌ای نشان داد که در هر دو حالت، عصرها بهترین زمان برای حضور در فضا بوده، اما صبح به‌صورت قابل‌ملاحظه‌ای نسبت به شرایط قبل از کووید-۱۹، به‌عنوان زمان مناسب برای حضور تبدیل‌شده است. از میان دلایل مؤثر بر انتخاب زمان در دوره کووید-۱۹، عامل خلوتی و پس‌از آن مطبوع بودن فضا بیشترین تأثیرگذاری را داشته‌اند. بررسی مدت حضور در فضا نیز نشان داد که در دوره کووید-۱۹ مدت حضور زیر ۲ ساعت بوده و ۸۲ درصد پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده، حال‌آنکه قبل از کووید-۱۹ حدود ۹۰ درصد از پاسخ‌دهندگان بیش از چند ساعت در فضا حضور می‌یافتند.

- نحوه حضور در فضا برای انجام فعالیت: در رابطه با وسیله نقلیه مورد استفاده نیز ماشین شخصی در اولویت اول بوده و استفاده از تاکسی و پیاده رفتن از دیگر روش‌های

رسیدن به فضای شهری مورد استفاده در دوره کووید-۱۹ بوده است. این در حالی است که قبل از کووید-۱۹، مترو، اتوبوس و اتومبیل شخصی، سه اولویت اول انتخابی بوده‌اند. - نحوه همراهی برای انجام فعالیت: نحوه همراهی در فضا قبل و بعد از کووید-۱۹ متفاوت بوده و در اولویت‌های اول تا سوم حضور با خانواده، دوستان و تنهایی در دوره کووید-۱۹ مشاهده شد، اما قبل از کووید-۱۹ حدود ۷۹ درصد از گونه‌های همراهی در فضا، همراهی با دوستان بوده و پس از آن، خانواده و حضور به صورت تنها بوده است. در عین حال افزایش قابل توجهی از حضور به صورت تنها در فضا در دوره پاندمی مشاهده شد که این امر می‌تواند به دلیل ترس از درگیر شدن با بیماری باشد.

- ظهور فعالیت‌ها و بسترهای متفاوت برای فعالیت: فارغ از موارد بیان‌شده، مردم نیز در فضاهای شهری با ایجاد تغییراتی در نوع فعالیت، سعی در از آن خودسازی فضا نموده‌اند. برای مثال افزایش فعالیت‌های اختیاری در فضا چون پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری و یا پیاده‌روی در فضاهای اشتراکی و مشاع از تغییرات فعالیتی استفاده‌کنندگان بوده است.

جدول ۳- بررسی تغییرات مربوط به بعد فعالیت قبل و پس از کووید-۱۹

معیار						انواع	
نوع فضا برای حضور در کووید-۱۹						پارک شهری	سایر
۲						۳۵,۳	۱۳,۷
۵۱						پارک محلی	سایر
دلیل انتخاب						تفریح	سایر (نزدیکی، علاقه، تجهیزات)
۲۷,۴						پیاده‌روی	محل کار
۳۷,۴						۱۳,۷	۷,۸
۱۷,۶						۵,۸	۱۳,۴
نوع فضا برای حضور قبل از کووید-۱۹						پارک محلی	پارک شهری
۱۷,۶						۵۶,۹	۲۵,۵
۴۳,۱						خیابان و پیاده راه	پارک محلی

انواع						معیار	
خیلی بیشتر شده		بیشتر شده	تغییری نکرده		خیلی کمتر شده	کمتر شده	میزان حضور در کووید-۱۹
۰		۰	۷٫۸		۳۱٫۴	۶۰٫۸	
سایر (ترس از درگیری اعضای خانواده/ افزایش اپلیکیشن‌های خدمات آنلاین)		عدم نیاز به حضور در فضا	سختی رعایت پروتکل	دوری از تجمعات	عدم رعایت پروتکل‌ها	ترس از درگیری با بیماری	عامل مؤثر بر میزان حضور در کووید-۱۹
۵٫۷		۹٫۵	۳٫۹	۱۱٫۸	۷٫۸	۲۷	
اوایل و اواخر شب		عصر	ظهر	صبح	صبح خیلی زود		زمان حضور در کووید-۱۹
۱۷٫۶		۴۷٫۱	۵٫۹	۱۷٫۶	۱۱٫۸		
سایر (نزدیکی، ارتباط عاطفی با مکان)		اجبار	مطلوبیت زمانی	محدودیت تردد	هوای مطبوع	خلوتی	دلیل انتخاب
۵٫۷		۷٫۸	۵٫۸	۷٫۸	۲۵٫۴	۴۱٫۱	
اوایل و اواخر شب		عصر	ظهر	صبح	صبح خیلی زود		زمان حضور قبل از کووید-۱۹
۲۷٫۴		۶۰٫۸	۳٫۹	۷٫۸	۰		
چند ساعت		یک تا دو ساعت			کمتر از یک ساعت		مدت حضور در فضای در کووید-۱۹
۱۸		۴۰			۴۲		
چند ساعت		یک تا دو ساعت			کمتر از یک ساعت		مدت حضور قبل از کووید-۱۹
۸۸٫۲		۹٫۸			۲		
مترو	اتوبوس	تاکسی	اسنپ و ...	ماشین شخصی		پایاده	نوع وسیله برای حضور در فضا در کووید-۱۹
۷٫۸	۵٫۹	۴۹	۲	۶۰٫۸		۳۹٫۲	
مترو	اتوبوس	تاکسی	اسنپ و ...	ماشین شخصی		پایاده	نوع وسیله برای حضور در فضا قبل از کووید-۱۹
۶۴٫۷	۳۳٫۴	۲۱٫۶	۱۷٫۶	۳۱٫۳		۲۱٫۶	
گرداندن کودکان		دیدن دوستان		ورزش	هواخوری	پایاده‌روی	نوع فعالیت در فضا در کووید-۱۹
۹٫۸		۶۴٫۷		۹٫۸	۵۱	۴۷٫۱	

انواع					معیار
فعالیت‌های جدید	پیاده روی بیشتر	پیاده روی در پشت بام و فضاهای اشتراکی		دوچرخه سواری	راه رفتن با فاصله (تغییر پروکسمی ها)
	۱۲,۴	۱۰,۲		۸,۲	۱۲,۱
نوع فعالیت در فضا قبل از کووید-۱۹	پیاده روی	هواخوری	ورزش	دیدن دوستان	گرداندن کودکان
	۴۹	۵۸,۸	۹,۸	۸۸,۲	۹,۸
نحوه همراهی در فضا در کووید-۱۹	تنها	کودکان		خانواده	
	۲۷,۵	۵,۹		۳۵,۳	
نحوه همراهی در فضا قبل از کووید-۱۹	تنها	کودکان		خانواده	
	۵,۹	۲		۲۱,۶	

بررسی تغییرات بعد کالبدی و فرمی پس از کووید-۱۹: همان گونه که پیش از این نیز بیان شد، این تغییرات در قالب اقدامات دولتی و مردمی در فضا قابل مشاهده است. نتایج پاسخ‌ها نشان داد که از میان سه اولویت اول، تغییرات کالبدی انجام شده توسط نهادها و شهرداری تهران که بر افزایش حضور در فضا بوده، شامل تغییرات جزئی در منظر شهری شامل علامت گذاری و تغییر در استفاده از مبلمان و تجهیزات فضا است. این تغییرات شامل عوامل هشداردهنده برای رعایت فاصله فیزیکی و رعایت سایر پروتکل‌های بهداشتی بوده و بیش از همه در فضاهای شهری برجسب‌زنی‌های صندلی‌ها و سپس برجسب‌زنی کف و نصب تابلو بر امنیت حضور تأثیر داشته‌اند. تغییرات کالبدی مورد انتظار مردم از نهادها، شامل طراحی و مناسب سازی فضاهای عمومی و باز مناسب و مطلوب بوده که ضمن وسعت و دسترسی مناسب به کاهش تجمعات در فضاهای کوچک کمک کرده است.

جدول ۴- تغییرات بعد کالبدی فضا حین و پس از پاندمی کووید-۱۹

انواع					معیار
تغییر سیمای فضای شهری (برچسب‌زنی صندلی)	تغییر سیمای فضای شهری (برچسب‌زنی کف)	تجهیزات فضا (منع استفاده از آبخوری)	چیدمان مبلمان	تغییرات کالبدی فضا توسط نهادها	
۴۴٫۹	۴۴٫۹	۷۳٫۵	۲۰٫۴		
افزایش تعداد فضاها برای خلوت کردن آنها		طراحی فضاها با ابعاد مناسب	برنامه‌ریزی برای دسترسی مناسب به فضاها	تغییرات کالبدی مورد انتظار	
۱۵٫۶		۹٫۸	۱۷٫۶		

تغییرات در بعد معنای فضای شهری در دوره کووید-۱۹: یکی از عواملی که نشان‌دهنده تغییرات در این بعد از فضا است، تغییر در تجربه‌های احساسی در فضا در پاندمی کووید-۱۹ است. بررسی‌ها نشان داد که از میان احساسات مثبتی که حضور در فضا به ارمغان آورده، دو اولویت اول در ارتباط با عوض کردن محیط و احساس مثبت از برقراری ارتباط بوده است. اولویت اول با اختلاف حدوداً ۵۰ درصدی از اولویت دوم قرار داشته است. به نظر می‌رسد، این تجربه‌های احساسی پیش از پاندمی، پیش‌پاافتاده به نظر می‌رسیدند، اما پس از قرنطینه‌های خانگی، به تجربه‌های احساسی مهمی تبدیل شده‌اند.

در رابطه با عواملی که بر احساس منفی فرد تأثیر داشته‌اند، سه اولویت اول به ترتیب ترس از درگیری با بیماری، شلوغی و دو زیرمعیار عدم رعایت مسائل بهداشتی توسط مردم و عدم رعایت فاصله فیزیکی بوده که بر افزایش حس منفی در فضا تأثیر داشته‌اند. همچنین با توجه به اینکه ماسک زدن افراد در فضا، عاملی در انتقال احساس مثبت و منفی بوده است، تأثیر آن بر احساس فرد بررسی شده است. از میان احساس‌های مثبت بیان‌شده،

فضاهای عمومی شهری، تغییر و تطابق در همه گیری کووید ... ، محمدی | ۲۹۱

احساس آرامش و امنیت بیشترین تداوم تکرار را داشته و در رده دوم با اختلاف زیاد (حدوداً ۳۰ درصدی)، حس مثبت مسئولیت پذیری بیان شده است. در رابطه با احساس های منفی، بیشتر تأثیر ماسک زدن بر کم شدن ارتباط بیان شده و در رده بعدی حس ترس و ناامنی مورد توجه بوده است. به صورت کلی ماسک زدن، بیشتر در انتقال حس مثبت تأثیر داشته است.

جدول ۵- تغییر احساسات کاربران در فضای شهری در پاندمی کووید-۱۹

انواع					معیار
احساس مثبت در فضا	احساس نشاط	عوض کردن محیط		احساس خوب برقراری ارتباط	سایر (هواخوری، دوری از خانه، وقت گذراندن)
۱۹,۶	۸۶,۳	۲۷,۵		۱۳,۷	
عوامل مؤثر بر احساس منفی در فضا	عدم رعایت فاصله اجتماعی	شلوغی	عدم رعایت مسائل بهداشتی توسط مردم		محدودیت حضور در فضا توسط سازمان ها و ارگان ها
	۵۴,۹	۶۶,۷	۵۲,۹		۹,۸
۷۴,۵					ترس از درگیری با بیماری
حس منتقل شده ناشی از ماسک زدن دیگران در فضا	آرامش و امنیت	مسئولیت پذیری	سایر حس های مثبت	ناامنی و ترس	کم شدن ارتباط با دیگران
۴۰	۹,۸	۵,۷	۱۳,۷	۲۱,۵۶	۱۱,۶
نشانه گذاری فضا	نصب تابلو		برچسب زنی در فضا		
	۴۴,۹		۵۹,۲		

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های اسنادی مشخص شد که فضاهای شهری از تاب‌آوری کمی در بحران همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ برخوردار بوده‌اند و بنابراین ضرورت ارتقا تاب‌آوری آنها از طریق رویکردهایی چون شهر هوشمند و شهر سلامت‌محور مهم است و در برخی از تجارب مورد استفاده قرار گرفته است. اما به نظر می‌رسد به‌منظور ارتقا تاب‌آوری فضاهای عمومی باید، رویکردی تکاملی و نه تعاملی^۱ را مدنظر قرار داد و لازم است تا نیروهای بیرونی به مدد آیند تا فضاهای عمومی در شهر در این ارتباط تاب‌آورتر باشند. برای مثال در روندی تکاملی با توجه به شرایط پیش‌آمده که پیش‌ازین سابقه نداشته، لازم است تا شرایط جدیدی پیش‌بینی شود.

بدون شک با توجه به اهمیت زیرساخت‌ها، امکانات، اقتصاد و... نیاز به نیروهای بیرونی برای ارتقا تاب‌آوری احساس می‌شود. در میان رویکردهایی که در ارتباط با مکان‌سازی مطرح هستند، طرح موضوع مکان‌سازی هوشمند بیش‌ازپیش کارآمد و مؤثر به نظر رسید. همه‌گیری نشان داد که چگونه به کمک فناوری‌های هوشمند می‌توان سختی قرنطینه‌های اجباری را کمتر نمود و یا زندگی را متوقف نکرد.

بررسی یافته‌های پژوهش در نمونه مطالعاتی نیز نشان داد که استفاده از فضاهای شهری دست‌خوش تغییر شده و بر انتخاب محل، زمان، مدت حضور، نحوه همراهی، نوع فعالیت و... تأثیر داشته است. با توجه به دلایل مؤثر بر کاهش حضور و استفاده از فضاها، مشخص شد که عواملی چون ترس از بیماری از یک‌سو، حس مسئولیت‌پذیری چون رعایت پروتکل‌ها و دوری از جمعیت از سوی دیگر بر کاهش حضور در فضا تأثیر داشته

۱- دو نوع رویکرد در تاب‌آوری قابل طرح است: رویکرد تعادلی و تعاملی. رویکردهای تعادلی و تکاملی تاب‌آوری، واجد نیروی خودکنترلی، خودسازمان‌ده و بدون تلاش بیرونی، برای ایجاد ثبات در شرایط ناموزون هستند. اما تفاوت آنها با ارائه یک مثال به این شرح است، تاب‌آوری در تطابق با رویکرد تعادلی، مرتبط با توانایی یک سیستم است که پس از یک شوک خاص، از طریق نیروهای خود اصلاح‌کننده به مسیر خود بازمی‌گردد. در واقع این رویکرد، بیشتر بر اصلاح‌کنندگی تکیه دارد، اما تاب‌آوری با توجه به رویکرد تکاملی در ارتباط با ثبات و خودسازماندهی است (Wang, 2016: 23).

و به‌نوعی الگوی متفاوتی از حضور و فعالیت در فضا، قبل و بعد از کووید-۱۹ را رقم زده است.

در عین حال با توجه به تمایل افراد و خستگی آنها از طولانی شدن شرایط، حضور در فضاهای نسبتاً مناسب‌تر مشاهده شد. به‌صورتی که تمایل افراد به استفاده از خیابان‌ها و پارک‌های در دسترس آنها بوده تا امکان برقراری ارتباط اجتماعی برای آنها فراهم شود. در عین حال بررسی تغییرات احساس افراد از حضور در فضا نیز نشان از تغییرات در احساسات فرد و منشأ احساسات مثبت یا منفی است. برای مثال حس عوض کردن فضا و حضور در فضای شهری به دلیل قرنطینه خانگی، غالب‌ترین حس مثبتی است که مورد توجه افراد بوده و بعد از آن حس مثبت برقراری ارتباط مدنظر بوده است. عواملی که بر احساس منفی فرد تأثیر داشته، متأثر از شرایط و مشتمل بر عواملی چون ترس از بیماری، عدم رعایت پروتکل‌ها و فاصله اجتماعی بوده که به منشأ ترس و ناامنی در فضا منجر شده است. علی‌رغم آنکه در نمونه‌های بررسی شده، نقش مردم در باز پس ستاندن فضاهای شهری و محله‌ای مؤثر بود، در نمونه شهر تهران، اقدامات مردمی بسیار محدود و صرفاً به‌صورت فردی در قالب رعایت پروتکل‌ها یا تغییر فعالیت‌ها برای حضور در فضا بوده است.

در رابطه با اقدامات دولتی نیز، سطح اقدامات بیشتر در سطح خرد و مبتنی بر آگاه‌سازی و علائم هشداردهنده بوده است. در عین حال انتظارات مردم از دولت و سازمان‌های وابسته نیز مشتمل بر همان اقدامات بوده و صرفاً تعداد اندکی از پاسخ‌دهندگان به‌صورت مطالبه‌گر خواهان طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای شهری مناسب و افزایش تعداد آنها بوده‌اند. در ادامه با توجه به مطالب بیان‌شده برخی از ملاحظات کلی که لازم است مورد توجه قرار گیرد، ارائه می‌شود.

- فضای عمومی شهری به‌مثابه جزئی جدانشدنی از حیات روزمره شهروندان: قرنطینه

اجباری شهروندان و پس از آن فرآیند بازگشایی شهر و فضاهای عمومی شهر، علی‌رغم تداوم همه‌گیری و خواست مردم به بازگشتن به جامعه، شهر و فضا را نشان داد. بااینکه

همه‌گیری، برای مدت کوتاهی دست مردم را از شهر کوتاه نمود، اما خواست مردم شهر برای برگشتن به حیات شهری، به ناکامی قرنطینه‌های اجباری منجر شد. در این راستا به‌جای حذف صورت مسئله، باید تلاشی گسترده برای تأمین تاب‌آوری فضاهای شهری از حیث مقابله با بیماری همه‌گیر انجام داد.

- تغییر و انطباق فضا به نفع حیات مجدد فضاهای عمومی شهر: تغییر فضاهای شهری و نحوه استفاده از آن، در قالب راهکارهای کوتاه‌مدت و در قالب شهرسازی کوچک‌مقیاس، اقدامی است که در شهرها برای رونق مجدد فضاهای شهری باید موردتوجه قرار گیرد. در همین ارتباط در قالب اقدامات میان‌مدت و بلندمدت، نحوه تغییر فضاها ضمن رعایت پروتکل‌های بهداشتی و عدم انتشار بیماری لازم است در دستور کار دولت‌ها قرار گیرد.

- اهمیت فضاهای عمومی محله‌ای در کنار فضاهای عمومی شهری: همه‌گیری بیش‌ازپیش بر ضرورت فضاهای عمومی محله‌ای و محلات خودکفا تأکید نمود و بار دیگر، اهمیت فضاهای محله‌ای در کنار فضاهای عمومی شهر نه به‌عنوان فضاهای مدنی و سیاسی، بلکه به‌عنوان فضاهایی که بستر زندگی روزمره ساکنان هستند، موردتوجه قرار گرفت. برای مثال در نمونه تهران، استفاده از پارک‌های محلی بیشتر شده است. البته محلاتی که از کمبود چنین فضاهایی رنج می‌برند، نوعی از بی‌عدالتی فضایی را تجربه کرده‌اند.

- قابلیت‌های فضا و کنش فعالان مردم در فضاهای واجد پتانسیل: آنچه منجر به تغییر و انطباق فضا با شرایط بحرانی می‌شود، قابلیت فضا از یک سو و خواست مردم از دیگر سو است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که خواست مردم به‌تنهایی پاسخ‌گو نبوده و نیست، همان‌طور که قابلیت فضا برای تغییر نیز به‌تنهایی پاسخگو نیست. به‌عبارتی این دو لازم و ملزوم یکدیگر هستند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از نمونه تهران به نظر می‌رسد آگاهی‌سازی شهروندان، مطالبه‌گری آن‌ها در درک قابلیت تأثیرگذاری آن‌ها تأثیر بسزایی دارد.

- اعتماد و واگذاری مسئولیت به مردم و لحاظ کردن میزان ریسک‌پذیری: یکی از رویکردهایی که در برخی از جوامع مورد توجه قرار گرفت، اعتماد به ساکنان و شهروندان ضمن افزایش آگاهی از شرایط است. دو پیامد کلی با لحاظ کردن این رویکرد مشاهده می‌شود. در برخی از جوامع، به دلیل سطح مسئولیت‌پذیری بالای شهروندان نتیجه مثبت بوده است. در مقابل در جوامعی که مردم از ریسک‌پذیری بالایی برخوردار بودند و میزان خطرپذیری و آگاهی چندانی نسبت به همه‌گیری نداشته‌اند، نتیجه نامطلوب و نرخ ابتلا و مرگ و میر افزایش یافته است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری:

از تمام کسانی که در انجام پژوهش حاضر، نویسنده را یاری کردند، سپاسگزاری می‌شود.

ORCID

Maryam Mohammadi

<http://orcid.org/0000-0002-0727-6363>

منابع

- اشرفی، یوسف؛ پوراحمد، احمد؛ رهنمایی، محمدتقی و رفیعان، مجتبی. (۱۳۹۳)، «مفهوم‌سازی و گونه شناسی فضای عمومی شهری معاصر»، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره ۴: ۴۳۵-۴۶۴.
- افروغ، عماد. (۱۳۷۷)، فضا و نابرابری اجتماعی: ارائه الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- انصاری، منصور. (۱۳۷۶)، «حوزه عمومی در اندیشه سیاسی هانا آرنست»، سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۱۷-۱۱۸: ۱۲۴-۱۲۸.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۸)، سیر اندیشه‌ها در شهرسازی (۳)، از فضا تا مکان، تهران: انتشارات شهیدی، چاپ اول.
- جیکوبز، جین. (۱۳۸۶)، مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه: حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران: چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- دوسرتو، میشل. (۱۳۹۲)، راه رفتن در شهر، در سایمون دورینگ (ویراستار)، مطالعات فرهنگی (مجموعه مقالات)، ترجمه: شهریار واقفی‌پور و نیما ملک محمدی، تهران: نشر تلخون، چاپ دوم.
- راپوپورت، ایماس. (۱۳۹۲)، معنی محیط ساخته‌شده: رویکردی در ارتباط غیرکلامی، ترجمه: فرح حبیب، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، چاپ سوم.
- شجاعی، دلارام و پرتوی، پروین. (۱۳۹۴)، «عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقا اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)»، باغ نظر، سال ۱۲، شماره ۳۴: ۱۰۸-۹۳.
- مدنی‌پور، علی. (۱۳۷۹)، طراحی فضای شهری، نگرشی بر فرآیندهای اجتماعی و مکانی، ترجمه: فرهاد مرتضایی، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، چاپ اول.
- هال، ادوارد. تی. (۱۳۹۲)، بعد پنهان، ترجمه: منوچهر مزینی، تهران: چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم.

- Bassett, Mary. T. (2020). "Just Because You Can Afford to Leave the City Doesn't Mean You Should." *New York Times*. Retrieved 15 May, 2020 from: <https://www.nytimes.com/2020/05/15/opinion/sunday/coronavirus-cities-density.html>.
- Canter, David. (1977). *The Psychology of Place*. UK: Palgrave Macmillan.
- Cappelen, Alexander, Ranveig Falch, Erik O. Sorensen, Bertil Tungodden, and Gus Wezerek. (2020). "What Do You Owe Your Neighbor? The Pandemic Might Change Your Answer." *New York Times*. Retrieved 16 April, 2020 from: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/16/opinion/coronavirus-inequality-solidarity-poll.html?searchResultPosition=1>
- Cheng, Kar Keung, Tai Hing Lam, and Chi Chiu Leung. (2020). "Wearing face masks in the community during COVID-19 pandemic: altruism and solidarity." *Lancet*. www.lancet.com published online April 16, 2020. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30918-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30918-1)
- Copps, John. (2020). "Maximizing neighborhood resilience after COVID-19, Local authorities' role in encouraging and promoting mutual aid groups." *Mutual Ventures Group*. Retrieved 2 April, 2020 from <https://www.mutualventures.co.uk/wp-content/uploads/2020/06/COVID19-Recovering-Together-FINAL.pdf>
- Franck, Karen A. (2002). "Women and Environment." In Robert B. Bechtel, and Arza Churchman (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology* (347-362). New York: John Wiley & Sons.
- Gibbon, Marion, Ronald Labonte, and Glenn Lavernack. (2002). "Evaluation Community Capacity." *Health and Social Care in the Community*, 10 (6), 485-491.
- Gzell, Sławomir. (2015). "W jakim mieście chciałbym mieszkać?" In A. Jasiński (Ed), *Wolny rynek, lepsze miasto? 25 lat wolnorynkowych doświadczeń polskiej architektury* (95– 104). Kraków: SARP.
- Hamidi, Shima, Sadegh Sabouri, and Reid Ewing. (2020). "Does Density Aggravate the COVID-19 Pandemic? Early Results and Lessons for Planners." *Journal of the American Planning Association*, 18 June, 2020: 1–15. DOI: 10.1080/01944363.2020.1777891.
- HM Government. (2020). "Contains private information COVID-19 Secure: Safer Public Places –Urban Centers and Green Spaces." *Ministry of Housing, Communities & Local Government*. Retrieved 1 April, 2020 from:

- <https://www.gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres-and-green-spaces-covid-19>.
- <https://lumieresdelaville.net/urbains-post-covid-reconquete-espace-public/>. Retrieved 2 April, 2020.
- <https://sante.journaldesfemmes.fr/fiches-sante-du-quotidien/2636665-syndrome-de-la-cabane-definition-symptome-test-cause-solutions/>. Retrieved 1 April, 2020.
- <https://www.metropolis.org/news/tactical-urbanism-response-during-pandemic>. Retrieved 2 April, 2020.
- <https://www.PPS.org>
- <https://www.tradeandinvest.lu/fr/news/15-projets-innovants-de-start-up-pour-lutter-contre-covid-19/>. Retrieved 1 April, 2020.
- Jasiński, Artur. (2020). "Public space or safe space—remarks during the COVID-19 pandemic." *Technical Transaction*, 117 (1), 1-10.
 - Lydon, Mike, and Anthony Garcia. (2012). *Tactical Urbanism 2: short-term action, long-term change*. Washington. D.C.: Island Press.
 - Mehta, Vikas. (2020). "The new proxemics: COVID-19, social distancing, and sociable space." *Journal of Urban Design*, 25(6), 669-674.
DOI: 10.1080/13574809.2020.1785283
 - Montgomery, John. (1998). "Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design." *Journal of Urban Design*, 1, 93-115.
 - Moos, Markus, Amanda McCulley and Tara Vinodrai. (2020). "COVID-19 and Urban Density: Evaluating the Arguments." *Innovation Policy Lab*, University of Toronto, Munk School of Global Affairs and Public Policy. Retrieved 2 April, 2020 from
<https://www.engagewr.ca/8710/widgets/42728/documents/41722>.
 - Pafka, Elek. (2020). "As Corona virus Forces us to Keep Our Distance, City Density Matters Less Than Internal Density." *The Conversation*, May 13, 2020. Retrieved 22 April, 2020 from
<https://findanexpert.unimelb.edu.au/news/12125-as-coronavirus-forces-us-to-keep-our-distance--city-density-matters-less-than-internal-density>
 - Pitter, Jay. (2020). "Urban Density: Confronting the Distance between Desire and Disparity." *Azure Magazine*, April 17, 2020 Retrieved 25 May, 2020 from <https://www.azuremagazine.com/article/urban-density-confrontingthe-distance-between-desire-and-disparity/>.
 - Punter, John. (1991). "Participation in the Design of Urban Space." *Landscape Design*, 200(1), 24-27.

- UN-Habitat. (2020). *UN-Habitat key message on COVID-19 and public space*. UN-Habitat. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/05/unh_covid-19_ps_key_message.pdf
- Wang, Kyungsoon. (2016). The characteristics of resilient neighborhood housing markets during and after U.S. Housing crisis. *A thesis for the degree of Doctor of Philosophy on City and Regional Planning*, Academic Faculty, Georgia Institute of Technology.
- Wuthrich, Philippe. (2020). "Doublement Protégé, L'app SwissCovid, la nouvelle arme pour lutter contre l'épidémie." *Migros-Magazine* 27.
- Zhong, Yu, and Bertrand Teirlinck. (2020). "Density and its Effect on COVID-19 Spread." *Economic Research & Policy Group*. <https://edc.nyc/density-and-its-effect-on-covid-19-spread>

استناد به این مقاله: محمدی، مریم . (۱۴۰۴). فضاهای عمومی شهری، تغییر و انطباق در همه گیری کووید-۱۹. فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۶(۶۳)، ۲۶۳-۲۹۹.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.